

Oponentský posudok

na vymenovanie doc. JUDr. Tomáša Ľalíka, PhD., za profesora v odbore ústavné právo (odbor habilitačného konania a inauguračného konania, pôvodný študijný odbor 3.4.3.)

Doc. JUDr. Tomáš Ľalík, PhD., sa vo svojom odbornom univerzitnom pôsobení profiloval v širokej oblasti odboru ústavného práva, a to svojou vedeckou a odbornou prácou i pedagogickým pôsobením.

Odborné zameranie doc. Ľalíka zasahuje do mnohých oblastí vedy ústavného práva, v oponentskom posudku považujem za dôležité upozorniť na témy, ktorými sa, podľa môjho presvedčenia, vedecky profiloval. Meno doc. Ľalíka asociuje dve veľké témy, ktoré sprevádzajú jeho vedeckú aktivitu a ku ktorým predložil odbornej verejnosti dôležité práce. Prvou je problematika vzťahu demokracie a právneho štátu, a to najmä na pozadí vzťahu parlamentarizmu a ústavného súdництва, druhou sú rôzne aspekty problematiky ľudských práv. Tieto témy sú prítomné v Ľalíkovej monografii i vedeckých štúdiách a článkoch. Za všetky na tomto mieste ilustratívne odkazujem na jeho vedeckú monografiu „Ústavný súd a parlament v konštitučnej demokracii“ (Bratislava: Wolters Kluwer, 2015), prípadne na vedecké štúdie z nedávnej doby: „Understanding the binding effect of the case-law of the ECHR in domestic legal order.“ In: Efektynosc europejskiego systemu ochrony praw czlowieka. Toruń: Adam Marszałek, 2012, s. 299-313; „Ľudská dôstojnosť v právnom poriadku SR.“ Justičná revue, roč. 69, č. 3 (2017); „Human dignity in Slovakia“. In: Handbook of human dignity in Europe. Cham: Springer Nature, 2019, s. 799-815.

Na okraj monografickej práce doc. Ľalíka, ktorá stojí v centre výsledkov jeho vedeckého pôsobenia, pripomínam, že jej základnou tézou je odmietnutie redukcie demokracie na jej procedurálnu stránku, spojenie demokracie s materiálnym náhľadom na fungovanie spoločstva, s nutnou prítomnosťou legitimacy inštitúcií verejnej moci, ich plurality a tým i potenciality paralelne (vo vzájomnom „napätí“) reprezentovať demokraticky utvorené spoločstvo (jeho väčšinu, resp. slovami Hansa Kelsena, jeho meniace sa väčšiny). Dworkinovské morálne spoločstvo teda slovami Tomáša Ľalíka demokraticky reprezentuje nielen voľbami utvorený parlament, ale aj „zreťazením“ legitimacy utvorené orgány súdництва, najmä potom ústavný súd. Doc. Ľalík upozorňuje na skutočnosť, že verejné inštitúcie existujú, pôsobia len v sieťach politiky – myšlienkových, či mocenských. Presúva tak po úvahe o demokracii svoj pohľad na otázky vzťahu politiky a konštitucionalizmu, politiky a úlohy práva, osobitne „živej“ ústavy pri riešení konfliktov, v tejto súvislosti i konfliktov vo vnútri ústavného práva a úlohy ústavného súdu pri ich odstraňovaní. Výstižne v závere tejto kapitoly zhŕňa svoje postrehy: „záverom bez rizika omylu je, že aj súčasný konštitucionalizmus sa týka v rovnakom čase tak legalizácie politiky ako aj politizácie práva“ (s. 112). Jeho úvaha o legitimitate ústavných súdov, reflektujúca celý rad vedeckých prístupov, vyúsťuje do nasledujúcej tézy: „Ja však mám na mysli skôr vzťah medzi demokraciou a právom, ktorý demokraciu chápe ako systém neustáleho spochybňovania a samopochybňovania o správnosti prijímaných rozhodnutí“ (s. 138). Kľúčovým pojmom pre pochopenie vzťahu parlamentu a ústavného súdu je pre Ľalíka pojem „inštitucionalizovaného dialógu“, za nástroj ktorého, okrem iných, považuje princíp proporcionality (s. 181 a nasl.). Jeho záver o aplikácii testu proporcionality Ústavným súdom SR je kritický: „Ústavný súd sa ani za približne 10-ročné obdobie, odkedy tento test používa, nenaučil s ním metodologicky správne pracovať.“ (S. 183). Poznámam, že uvedené konštatovanie možno opodstatnene vztiahnuť i na judikatúru Ústavného súdu ČR a na jej nejednotnosť v chápaní obsahu princípu proporcionality, na rozdiely týkajúce sa rovnocennosti či hierarchie základných práv a slobôd,¹ na oscilovanie judikatúry medzi základným testom racionality

¹ Pozri nálezy sp. zn. Pl. ÚS 83/06, podľa ktorého princíp proporcionality „nemusi byť vždy hlavným kritériom úvahy o ústavnosti toho ktorého zákonného ustanovení. To proto, že princíp proporcionality se uplatňuje zejména v oblasti lidských práv a základních svobod (hlava druhá Listiny); v oblasti práv hospodářských, sociálních a kulturních je

(rozumnosti) americkej proveniencie a testom vhodnosti, prvým krokom pri aplikácii princípu proporcionality proveniencie nemeckej, či, vyjadrené presnejšie, príkazom k optimalizácii. Pripomeňme na tomto mieste intenzívnu debatu medzi zástancami a kritikmi princípu proporcionality, ktorá s nezmenšenou intenzitou prebieha i v súčasnosti, ilustráciou čoho je polemika medzi Lucom B. Tremblayom a Matthiasom Klattom na stránkach časopisu *International Journal of Constitutional Law* v rokoch 2014 a 2015.² Pripomeňme ďalej z okruhu „skeptikov“ konštatovanie G. Huscrofta, B.W. Millera a G. Webbera, upozorňujúce na zaujímavý paradox: „Odhladiť od popularity proporcionality, konsenzus o jej metodológii neexistuje.“³

Okrem spomenutých dvoch oblastí, v ktorých sa doc. Ľalík výrazne profiloval, resp. profiluje, pripomínam i jeho odborný záujem o reflexie ďalších aktuálnych vedeckých problémov: za dôležité považujem v tejto súvislosti jeho štúdie k otázke právomoci ústavných súdov posudzovať ústavnosť ústavných zákonov z pohľadu nálezu Ústavného súdu SR sp. zn. Pl. ÚS 21/2014 („The Slovak Constitutional Court on unconstitutional constitutional amendment (PL. ÚS 21/2014).“ In: *European constitutional law review* [elektronický dokument]. - Roč. 16, č. 2 (2020), s. 328-343, <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/abs/slovak-constitutional-court-on-unconstitutional-constitutional-amendment-pl-us-212014/98FEFF484AA569FDDD21202E77BF6E08>), ďalej k otázke precedenčného pôsobenia rozhodnutí ústavných súdov, osobitne Ústavného súdu SR („Precedens a Ústavný súd Slovenskej republiky.“ In: *Vybrané aspekty súdneho precedensu v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013, s. 36-65), k otázke kontinuity a diskontinuity judikatúry ústavného súdu („Tretí ústavný súd: kontinuita či diskontinuita v rozhodovacej činnosti? In: *Ústavné dni: tretie funkčné obdobie Ústavného súdu Slovenskej republiky - 7. ústavné dni*. Košice, 2019), či k otázke vzťahu predmetu a obsahu právnického univerzitného štúdia („Zložitosť práva ako výzva pre teóriu práva“. In: *Budúcnosť výučby teórie práva* [elektronický zdroj]. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2014), alebo záverom tohto ilustratívneho výpočtu k otázke viacúrovňového konštitucionalizmu (multilevel constitutionalism) a jeho vnútornej bezrozpornosti a konzistentnosti („Závaznosť rozhodnutí ESLP a dekonštrukcia ústavného práva.“ *Právnik*, roč. 152, č. 1 (2013).

Na okraj vedeckej a odbornej publikačnej aktivity kolegu Ľalíka nemožno nespomenúť, že je už po dlhé roky naskutku kmeňovým autorom časopisu *Justičná revue* (opäť len ilustratívne uvádzam: „Úloha amicus curiae a národných inštitúcií zaoberajúcich sa ľudskými právami, v nadväznosti na situáciu na Európskom súde pre ľudské práva.“ *Justičná revue*, roč. 61, č. 4 (2009); „Vplyv judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva na rozvoj ľudských práv v Slovenskej republike.“ *Justičná revue*, roč. 61, č. 12 (2009); „Ústavný súd a dobiehanie judikatúry ESLP. *Justičná revue*.“ roč. 62, č. 5 (2010); „Interpretácia ústavy a úloha Ústavného súdu. *Justičná revue*.“ roč. 62, č. 12 (2010); „Politika a aktivizmus na Ústavnom súde.“ *Justičná revue*, roč. 63, č. 5

však treba prihládnuť k čl. 41 odst. 1 Listiny, otvárajúciemu široký priestor pro zákonodárce při volbě nejrůznějších řešení. Vzhledem k čl. 41 odst. 1 Listiny nemusí být zákonná úprava v přísném vztahu proporcionality k cíli, který je regulací sledován, tj. nemusí jít o opatření v demokratické společnosti nezbytné, jak je tomu například u jiných práv, jichž se lze dovolávat přímo z Listiny (srov. však např. čl. 27 odst. 1, 2 a 3 Listiny a práva tam uvedená, jež nejsou článkem 41 odst. 1 limitována). Testem ústavnosti v tomto smyslu projde taková zákonná úprava, u níž lze zjistit sledování nějakého legitimního cíle a která tak činí způsobem, jež si lze představit jako rozumný prostředek k jeho dosažení, byť nemusí jít o prostředek nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší (test rozumnosti – srov. též nálezy sp. zn. Pl. ÚS 61/04).“ *Obdobne nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08*.

² KLATT, M. An egalitarian defense of proportionality-based balancing: A reply to Luc B. Tremblay *International Journal of Constitutional Law*, (2014), Vol. 12 No. 4, 891–899; TREMBLAY, L.B. An egalitarian defense of proportionality-based balancing: A rejoinder to Matthias Klatt. *International Journal of Constitutional Law*, (2014), Vol. 12 No. 4, 900–903; KLATT, M. Positive rights: Who decides? Judicial review in balance. *International Journal of Constitutional Law*, (2015), Vol. 13 No. 2, 354–382.

³ HUSCROFT, G., MILLER, B.W., WEBBER, B. Introduction. In: *Proportionality and the Rule of Law: Rights, Justification, Reasoning*. Ed. G. Huscroft, B.W. Miller, G. Webber, New York 2014, s. 2.

(2011); „Ústavnoprávna povaha Európskej únie.“ *Justičná revue*, roč. 65, č. 6-7 (2013); „Právomoc prezidenta odvolávať predsedu a podpredsedu ústavného súdu.“ *Justičná revue*, roč. 66, č. 8-9 (2014); „O sudcovskej tvorbe práva.“ *Justičná revue*, roč. 66, č. 1 (2014); „Od strážnych psov k psom štváčom.“ *Justičná revue*, roč. 68, č. 10 (2016); „Rovnosť v Ústave SR a judikatúre Ústavného súdu SR.“ *Justičná revue*, roč. 68, č. 6-7 (2016); „Ľudská dôstojnosť v právnom poriadku SR.“ *Justičná revue*, roč. 69, č. 3 (2017); „Všeobecné a individuálne účinky derogáčnych nálezov Ústavného súdu SR.“ *Justičná revue*, roč. 70, č. 6-7 (2018); „Priama aplikácia ústavy (s dôrazom na všeobecné súdy).“ *Justičná revue*, roč. 72, č. 4 (2020); „Rozhodovanie Ústavného súdu SR o možnosti väzobného stíhania sudcov.“ *Justičná revue*, roč. 72, č. 6-7 (2020)).

Za osobitný prínos doc. Ľalíka k rozvoju vedného odboru ústavné právo považujem jeho schopnosť vykročiť z hraníc „akademizmu“ a spájať teoreticko-právne a konštitucionalistické analýzy s konkrétnymi výzvami legislatívnej a judiciálnej praxe. Svoj odborný pohľad práve v uvedenom kontexte preukázal aj svojim podielom či príspevkom na tzv. komentárovej spisbe, inými slovami vyjadrené, svojím príspevkom pri vedeckom a odbornom komentovaní kľúčových prameňov ústavného práva Slovenskej republiky (odkazujem na jeho dielo: Ľalík, Milan *Konanie pred ústavným súdom: § 1-28, § 32-24, 242-251*. In: *Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2019, s. 25-135, 143-623).

Nielen svojimi publikovanými prácami ale aj svojimi príspevkami na vedeckých konferenciách participuje na odbornom teoreticko-právnom diskurze doma, v Slovenskej republike, i v zahraničí,

Nepochybujem o tom, že k výrazným výsledkom vedeckej a odbornej práce doc. Ľalíka prispeli i jeho rozsiahle jazykové dispozície, znalosť anglického, ruského a francúzskeho jazyka.

Doc. Ľalík je prítomný aj v mediálnom prostredí súčasnej doby – v kyberpriestore, a to kultivovanými a odborne fundovanými reakciami na právne výzvy súčasnosti (opäť len príkladmo odkazujem na jeho články: „Odňatie právomoci ústavnému súdu posudzovať ústavné zákony ako významný ústavný regres“ [elektronický dokument] In: *Právne listy* [elektronický dokument]. - č. december (2020), s. [1-3]; „Slovakia on its way to illiberal democracy: nullifying the power of the Constitutional Court to review constitutional amendments“ [elektronický dokument] In: *I-CONnect* december (2020), s. [1-3], nestr.; Ö(Ne)menovanie sudcov Ústavného súdu.Ö In: *Lexforum.cz: otvorené fórum pro české a slovenské právníky* [elektronický zdroj], 2014, nestr. [4 s.], <http://www.lexforum.cz/497>; „Constitutional Court crisis in Slovakia: still far away from resolution.“ In: *I CONnect: blog of the International journal of constitutional law*. 5. august (2016), nestr. [4 s.], <http://www.iconnectblog.com/2016/08/constitutional-court-crisis-in-slovakia-still-far-away-from-resolution/>; „Prečo je skrátenie volebného obdobia referendum ústavné“, In: *Postoj*, 24. február 2021, <https://www.postoj.sk/72915/preco-skratenie-volebneho-obdobia-referendom-je-ustavne>.)

Doc. Ľalík je skúsený a veľmi kvalifikovaný vysokoškolský pedagóg pôsobiaci na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Participoval na príprave a vydaní viacerých učebných textov, z ktorých, a to i z pohľadu aktuálnosti, pripomínam dve učebnice – u obidvoch participoval viac než tretinovým podielom: učebnicu ústavného práva a učebnicu štátovedy: Cibulka, Ľubor (38%) - Giba, Marián (6%) - Ľalík, Tomáš (37%) - Trellová, Lívia (19%) *Ústavné právo (ústavný systém Slovenskej republiky)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2014, 407 s.; Cibulka, Ľubor (16%) - Giba, Marián (22%) - Ľalík, Tomáš (35%) - Trellová, Lívia (27%) *Štátoveda*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 358 s.

Doc. Ľalík pedagogicky pôsobil a pôsobí v bakalárskom, magisterskom i doktorandskom štúdiu a to vo všetkých formách výučby, a to v profilujúcich predmetoch zabezpečovaných katedrou ústavného práva: vo výučbe povinných predmetov (Ústavné právo I, Ústavné právo II, Ochrana základných práv, Štátoveda), povinne voliteľných predmetov (Ústavné garancie ľudských práv,

Konanie pred ústavným súdom SR, Európske ústavné právo (aj v ruskom jazyku), Teória a prax legislatívy), i výberových predmetov (Human Rights in the case-law of the ECtHR I, Human Rights in the case-law of the ECtHR II, Comparative Constitutional Law, Human Rights Law). Oceňujem skutočnosť, že výsledky svojej vedeckej a odbornej práce pri skúmaní problematiky prameňov práva preniesol i do oblasti didaktiky koncipovaním uvedených výberových predmetov, ktoré i zabezpečuje vo výučbe.

Hodnotenie predpokladov uchádzačky (uchádzača) v inauguračnom konaní zahŕňa posúdenie formálnych (kvantitatívnych) a obsahových podmienky vymenovania za profesora. Tie prvé sú upravené všeobecne záväznými právnymi, prípadne i univerzitnými predpismi, ich splnenie je predpokladom posudzovania druhých – obsahových. Ako vyplýva už z podkladov tvoriacich prílohy žiadosti doc. Ľalíka o zahájenie inauguračného konania v odbore ústavné právo, uchádzač všetky formálne predpoklady nielen splňa, ale výsledkami svojej publikačnej a pedagogickej práce i prekračuje. Úlohou oponenta je osobitne zhodnotiť splnenie obsahových hľadísk vymenovania za profesora.

Vo vede i v pedagogike je pre doc. Ľalíka typický hlbavý, premýšľavý prístup, ktorý je inšpiráciou i motiváciou pre študentov. Zahranicnej i domácej odbornej verejnosti sa prezentoval a prezentuje rozsiahlym množstvom vedeckých a odborných publikácií, ktoré sa stretli s mimoriadne rozsiahlym, pozorným záujmom. Výsledky vedeckej a odbornej práce doc. Ľalíka považujem za dôležitú súčasť podoby vedného odboru „ústavného práva“ na Slovensku. Doc. Ľalík je sformovanou, integrovanou vedeckou a pedagogickou osobnosťou, splňuje bez akýchkoľvek pochybností kritériá vymenovania za profesora. Vychádzajúc z uvedených hodnotení i faktov záverom môjho oponentského posúdenia je preto odporúčanie vymenovať doc. JUDr. Tomáša Ľalíka, PhD., za profesora v odbore ústavné právo (odbor habilitačného konania a inauguračného konania, pôvodný študijný odbor 3.4.3.).

V Brne, dňa 1. júna 2021

Prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.